

Др Иван ЛАКОВИЋ

ХРОНИКА АКТИВНОСТИ ИСТРАЖИВАЧА ИЗ
ИСТОРИЈСКОГ ИНСТИТУТА УЦГ НА
ИСТРАЖИВАЊУ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ
НАСЉЕЂА ТОКОМ ПРОЈЕКТА „ВАЛОРИЗАЦИЈА
ЦРНОГОРСКИХ КАТУНА КРОЗ ОДРЖИВИ РАЗВОЈ
ПОЉОПРИВРЕДЕ И ТУРИЗМА“

Мултидисциплинарни научни тим са Универзитета Црне Горе са партнерима из земље и иностранства, учествовао је у периоду септембар 2014 – децембар 2017. године у припреми и реализацији пројекта Валоризација црногорских катуна кроз одрживи развој пољопривреде и туризма (акроним: КАТУН). Пројектни тим је био састављен од истраживача са Биотехничког факултета, Историјског института, Факултета за туризам и хотелијерство, у сарадњи са колегама са Универзитета у Љубљани, Шведског универзитета пољопривредних наука у Упсали, Института за технологије примијењене у културној баштини Националног истраживачког савјета и Универзитета Базиликата из Италије, стручних сарадника из НВО сектора и партнера из привреде. На пројекту су, као научни радници Историјског института, били ангажовани др Сенка Распоповић, др Татјана Копривица, др Олга Пелцер-Вујачић и др Иван Лаковић. Пројекат је финансирало Министарство науке Црне Горе кроз програм INVO-HERIC у сарадњи са Свјетском банком.

У оквиру пројектних активности је нарочита пажња посвећена културном наслеђу катунских насеља на подручју Кучке планине и Дурмитора, као карактеристичним студијама случаја. Као дио Националног парка Дурмитор, дурмиторски катуни су већ уживали одређени степен институционалне заштите и били предмет научног интересовања, док су Кучка планина и њени катуни остали потпуно ван конкретније истраживачке пажње. Подаци о броју катунских насеља у овој области, њиховим тачним локацијама, распореду, стању, власништву и на-

сељенсти, броју, намјени, стању и карактеристикама припадајућих објеката, једноставно, не само да нису били доступни, већ нису ни постојали. Комбинацијом истраживања у архивским и библиотечким установама и теренског рада, утврђене су тачне GPS координате кучких и дурмиторских катуна, њихова надморска висина, као и број, намјена, врсте и особине стамбених и помоћних објеката у њима. Уопште, детерминисано је 18 области са 193 катуна на Кучкој планини, као и 8 области са 18 катуна на Дурмитору. Подаци о катунима и припадајућим објектима су унесени у GIS базу, која представља прву базу податка о планинском културном наслеђу Црне Горе.

Директни резултати пројектних истраживања у овој области су широј публици представљени кроз бројна предавања, јавне презентације и излагања на научним скуповима и конференцијама, као и радионице, изложбе и друге манифестације. Објављен је низ чланака у научним часописима, као и свеобухватна монографија о катунима Кучке планине. То се односило на следеће активности:

- Др Татјана Копривица и др Иван Лаковић су представили пројекат КАТУН на Институту за технологије примјењене у културној баштини Националног истраживачког савјета, Рим, 9. 12. 2015. године;

- Др Олга Пелцер-Вујачић и др Иван Лаковић су, 22. 12. 2015. године, одржали презентацију о катунском животу ученицима ОШ „Павле Ровински“ у Подгорици;

- Организована је радионица *IT TECHNOLOGIES IN CULTURAL HERITAGE PROTECTION, PRESERVATION AND VALORISATION*, 25. 3. 2016. године у Историјском институту УЦГ у Подгорици. Радионицу је водила др Софија Пескарин из Института за технологије примјењене у културној баштини Националног истраживачког савјета Италије из Рима. Теме радионице су биле примјена процедура и методологије дигиталног презентовања културне баштине, 3D моделовање њених објеката, просторна анализа и GIS опрема;

- Чланови пројектног тима су организовали радионицу под називом ПЛАНИНСКО КУЛТУРНО НАСЉЕЂЕ. ИСТРАЖИВАЊЕ, ВАЛОРИЗАЦИЈА, ПРОМОЦИЈА 26. 4. 2016. године у Историјском институту УЦГ у Подгорици. Ова радионица је била једна од најпосјећенијих активности које су организоване у Институту, а заинтересованој публици је представљен дио резултата постигнутих током истраживања на пројекту;

- Др Татјана Копривица и др Иван Лаковић су, 16. 6. 2016. године, одржали на Филозофском факултету Универзитета у Љубљани презентацију *THE HERITAGE OF MONTENEGRIN MOUNTAINS – STORY OF KATUNS*;

- Чланови тима су организовали посјету тима италијанских сниматеља беспилотном летилицом из ITAVC CNR катунима на Кучкој планини. Тада је снимљен дио видео материјала који је касније коришћен у документарном филму о италијанско-црногорским културним везама. Трејлер филма је премијерно приказан на манифестацији Дани науке у Подгорици септембра 2016. године;

- Чланови тима су учествовали у припреми изложбе РУРАЛНА АРХИТЕКТУРА ЦРНЕ ГОРЕ И КИНЕ, одржане у Пекингу 15-21. 8. 2016. године, припремивши текст и фотографије за паное са тематиком катунског живота. Ови панои су представљали око 20% укупног садржаја црногорског дијела изложбе;

- Чланови тима су организовали и учествовали у раду радионице ТРАДИЦИОНАЛНЕ ТЕХНИКЕ СУВОЗИДА, одржане 28. 9. 2016. године, у оквиру манифестације Дани европске баштине – Културно наслеђе и локалне заједнице на Кучким коритима и Грађену (Кучка планина), гдје су приказане традиционалне технике грађена у сувозиду и демонстрирана њихова примјењивост у концептима савременог валоризовања тако грађених објеката;

- Чланови тима су учествовали у организацији и били аутори и коаутори излагања и постер-презентације на међународној научној конференцији: ОДРЖИВИ РАЗВОЈ ПЛАНИНСКИХ ПОДРУЧЈА – ИСКУСТВА, ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ, одржане на Жабљаку 14-16. 9. 2016. године:

- И. Лаковић, КАТУНИ У ЦРНОГОРСКОЈ ИСТОРИЈИ – пленарно излагање;

- С. Распоповић, КУЛТУРА ИСХРАНЕ И СТАНОВАЊА НА КАТУНИМА КУЧКЕ ПЛАНИНЕ;

- И. Лаковић, А. Капетановић, Т. Копривица, О. Пелцер-Вујачић, КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА КАТУНА НА КУЧКОЈ ПЛАНИНИ;

- А. Капетановић, И. Лаковић, Т. Копривица, О. Пелцер-Вујачић, КОЛИБЕ У КАТУНСКОМ КУЛТУРНОМ ПЕЈЗАЖУ – АРХИТЕКТОНСКЕ ОСОБИНЕ КОЛИБА (ГЛАДА) НА КУЧКОЈ ПЛАНИНИ;

- Т. Копривица, А. Капетановић, И. Лаковић, КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЉЕЂЕ ДУРМИТОРСКОГ ПОДРУЧЈА;

- О. Пелцер-Вујачић, Т. Копривица, С. Ковачевић, GIS БАЗА ПОДАКА О КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ ЦРНОГОРСКИХ КАТУНА (КУЧКА ПЛАНИНА И ДУРМИТОР) – ИСХОДИ И ИЗАЗОВИ;

- Ivan Laković, Alessandro C. Picuno, Dimitris Roubis, Pietro Picuno, A. Kapetanović CHARACTERISTICS OF TRADITIONAL RURAL CONSTRUCTIONS FOR ANIMAL CORRAL IN THE ADRIATIC-IONIAN AREA;

• Augusto Palombini, Sofia Pescarin, A DIGITAL FLY THROUGH THE HISTORICAL KATUN LANDSCAPE

• И. Лаковић, Т. Копривица, А. Капетановић, О. Пелцер-Вујачић, С. Распоповић, НЕПОКРЕТНО КУЛТУРНО НАСЉЕЂЕ КАТУНА НА КУЧКОЈ ПЛАНИНИ - постер;

- Др Иван Лаковић и др Јелена Лазаревић су одржали презентацију *THE LANDSCAPE OF SEASONAL MOUNTAIN SETTLEMENTS - KATUNS - IN SE MONTENEGRO. FROM NATURAL TO CULTURAL LANDSCAPE AND BACK* на „World Congress - Silvo Pastoral Systems 2016“, у Евори, Португалија 27-30. 9. 2016. Сама презентација је одржана 28. септембра у оквиру панела *Landscape assessment and classification: consistency in fuzzy patterns*;

- Чланови пројектног тима су припремили и предали текстуални и графички материјал за конкурс Министарства туризма и одрживог развоја Црне Горе на тему Сва чуда Црне Горе. Он је садржао елементе непокретног културно-историјског наслеђа катуна на Кучкој планини, с циљем њиховог укључења у стратегију одрживог развоја туризма у руралним предјелима Црне Горе. Пријава је у укупном пласману рангирана на 6. мјесту;

- Др Олга Пелцер-Вујачић је учествовала на 6. Међународној конференцији о дигитализацији културног наслеђа EuroMed 2016. у Никозији, на Кипру и објавила рад: *A GIS Database of Montenegrin Katuns (Kuči Mountain and Durmitor)*, in: Ioannides, M., Fink, E., Moropoulou, A., Hagedorn-Saube, M., Fresa, A., Liestøl, G., Rajcic, V., Grussenmeyer, P. (Eds.) Digital Heritage. Progress in Cultural Heritage: Documentation, Preservation, and Protection. 6th International Conference, EuroMed 2016, Nicosia, Cyprus, October 31 – November 5, 2016, Proceedings, Part II. Lecture notes in Computer Science 10059 (Springer International Publishing, ISBN 978-3-319-48973-5) 2016, 72-80

- Изложба **РУРАЛНА АРХИТЕКТУРА ЦРНЕ ГОРЕ И КИНЕ**, која је 15-21. 8. 2016. одржана у Пекингу, представљена је црногорској јавности 29. 5 - 29. 6. 2017. године у Народном музеју Црне Горе, у Биљарди, на Цетињу. На њој је, на 12 од укупно 56 паноа, представљено градитељско наслеђе црногорских катуна. Изложба је одржана у сарадњи са Министарством културе ЦГ;

- Објављен је чланак у часопису на SSCI листи: Cosimo A. Picuno 1, Ivan Laković 2, Demetrios Roubis 3, Pietro Picuno 4,* and Aleksandra Kapetanović 5 (2017) Analysis of the Characteristics of Traditional Rural Constructions for Animal Corrals in the Adriatic-Ionian Area, *Sustainability* 9, 1441; doi: 10.3390/su9081441 <http://www.mdpi.com/2071-1050/9/8/1441>

- Др Олга Пелцер-Вујачић и др Татјана Копривица су комплетирале базу података са свим катунима на Кучкој планини (193) и преко 2.500 припадајућих објеката са пратећим подацима (опис, особине, стање, локација и власништво);

- Чланови тима су организовали и учествовали у раду радионице *HERITAGE OF THE MOUNTAIN SETTLEMENTS – RESEARCH, VALORISATION AND PROTECTION. THE EXPERIENCES OF MONTENEGRO AND SLOVENIA*, одржане 25. 9. 2017. године у Историјском институту УЦГ у Подгорици;

- Чланови тима су припремили податке, фотографије и текстуалне прилоге за изложбу о пројекту КАТУН у оквиру традиционалне манифестације Дани науке 9-11. 10. 2017. у АРТ галерији у Подгорици. Аутор изложбе је био мр Никола Латковић. Због интересовања публике, трајање изложбе је продужено до 16. октобра.

- Поред свега наведеног, највидљивији резултат рада пројектног тима у области истраживања и валоризације културног наслеђа планинских подручја Црне Горе је припрема и објављивање монографије Катуну Кучке планине, са пратећом мапом катуна у овој области. Ово је прва публикација која у фокус мултидисциплинарног научног интересовања ставља тему једне од карактеристичних катунских области у Црној Гори, указујући не само на њене габарите у оквирима црногорске друштвене историје, већ и на њено мјесто, важност и релевантност у савременим друштвеним тенденцијама и пројекцијама. Ауторски тим је на њеним страницама покушао да укаже управо на ту вишедимензионалност и, самим тим, потребу једног свеобухватнијег, холистичког приступа третману катуна као историјски препознатљиве и заокружене цјелине, било као теме научног изучавања, баштине коју треба заштити или ресурса који је могуће валоризовати.

Књига је обима 280 страна, формата 29 x 29 cm и богато је опремљена одговарајућим графичким и фото-материјалом, који је, већином, и настао као резултат рада на пројекту. Истраживачка методологија је, сем истраживања у архивским и библиотечким фондовима, интервјуа са локалним становништвом и познавалаца проблематике на самом терену, укључивала и интензивну употребу *online* сервиса Google Earth, помоћу којег су утврђене тачне географске координате и надморске висине свих обрађених катуна, али и омогућено лоцирање низа катунских насеља о којима није било претходно доступних података. Теренски рад на локацијама се састојао од израде фото и графичког материјала, као и прикупљања података како о самом конкретном катуну, тако и о свим објектима који су се налазили у њему, радно подијељених

у тзв. картоне катуна и картоне глада. Ови подаци су, касније, паралелно коришћени за припрему монографије и GIS базе података о културној баштини Кучке планине.

Монографија је подијељена у двије цјелине: уводну студију и квантитативни преглед катуна са основним припадајућим подацима. Уводна студија доноси текстове о значају теме и проблематици њеног истраживања, мјесту катуна у црногорској традицији, специфичним карактеристикама катуна и катунског начина сточарења на Кучкој планини, улози жене – планинке – у формирању аутохтоне културе исхране и становања, градитељској баштини, традиционалној пољопривреди, као и питањима из области проучавања и заштите постојећег шумског комплекса и биодиверзитета. У другом, инвентарском дијелу монографије, представљени су катуни истраживаног подручја, било и даље функционални, било напуштени али са видљивим траговима градње. Како се градња објеката од камена на Кучкој планини уобичајила тек од друге половине XIX вијека, то су и у књизи обрађени само катуни чије су колибе (гладе) и обори за стоку (торине) зидани на тај начин, односно, чији су материјални остаци могли да буду јасно утврђени. Аутори текста су др Иван Лаковић, др Сенка Распоповић, др Татјана Копривица и др Олга Пелцер-Вујачић из Историјског института УЦГ, архитектица Александра Капетановић из НВО *Expeditio*, као и проф. др Милан Марковић, проф. др Божидарка Марковић и др Јелена Лазаревић са Биотехничког факултета УЦГ.

Свечана промоција монографије је одржана 11. 12. 2017. у Плавој сали Ректората УЦГ. Пред неуобичајено бројним аудиторијумом, чије је присуство свједочило о добром пријему пројектних активности, значају теме и вредновања постигнутих резултата, о књизи су говорили академик Александар Чиликов, проф. др Милан Марковић, проф. др Борко Вујичић и уредник, др Иван Лаковић. Као уводничар, проф. Марковић је сумирао резултате рада на пројекту који је довео до публикавања монографије. Проф. Вујичић је истакао значај публикације у контексту издавачких активности УЦГ, апострофирајући комуникацију која се путем оваквих издања остварује са широм читалачком публиком. Академик Чиликов се осврнуо на значај и релевантност података, који су представљени у њој, за општи црногорски културни и историјски идентитет, као и на естетске вриједности црногорског руралног градитељства. На крају се уредник монографије, др Лаковић, захвалио свима који су омогућили њено објављивање, посебно наглашавајући мјесто катуњана и њиховог непрестаног напора да одрже и очувају традиционални, катунски начин сточарења, као незаобилазни сегмент црногорског културно-историјског наслеђа.

Монографија је на 13. Међународном сајму књига, одржаном 7-14. маја 2018. у Подгорици, добила награду за најбоље опремљену књигу.

- У издању Црногорске академије наука и умјетности је, почетком 2019. године, објављен зборник радова са међународног научног скупа Одрживи развој планинских подручја – Искуства, изазови и перспективе, одржаног на Жабљаку 14-16. 9. 2016. године у организацији чланова тима пројекта КАТУН. На промоцији зборника, одржаној у ЦАНУ 8. 2. 2019, говорили су академик Милоица Јаћимовић, др Матеј Огрин (Филозофски факултет, Универзитет у Љубљани), др Иван Лаковић и др Милан Марковић.

Све ове активности, пажња научне, стручне и шире заинтересоване публике, остварени резултати и добијена признања свједоче о значају и потреби укључивања научних радника из Историјског института УЦГ у мултидисциплинарне пројектне тимове, који се баве питањима и проблемима што, као једну од својих одредница, садрже важну компоненту било самог историјског контекста, било културно-историјског наслеђа које је из њега проистекло. Тим путем се омогућава синергија већег броја различитих научних приступа, искустава, истраживачких техника и процедура, а добијени резултат постаје релевантнији и препознатљивији на ширем хоризонту.